

DOSSIER

Statiegeld

MAART 2018

Een uitgave van

LIMBURG.NET
DA'S PROPER GEDAAN

lid van de statiegeldalliantie.org

Inhoudstafel

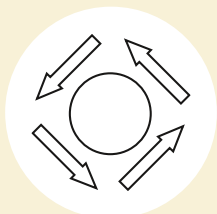
Inleiding	3
Wat is de stand van zaken?	4
De huidige zwerfvuilaanpak werkt niet	6
Het maatschappelijk draagvlak neemt toe	7
Argumenten pro statiegeld	8
Statiegeld werkt	10
Het economisch model voor statiegeld	12
Onder de loep: statiegeld in Noorwegen	14
Gebruikte bronnen	18

Waarom Statiegeld?

De discussie rond statiegeld is niet nieuw maar terug actueel, om twee redenen. De **resultaten van het huidige zwerfvuilbeleid lijken de vooropgestelde doelstellingen niet te halen**. Bovendien loopt de huidige **overeenkomst met Fost Plus** af eind 2018.

Daarnaast is er de voorbije maanden een **maatschappelijke beweging** op gang gekomen van lokale overheden, organisaties en bedrijven in Vlaanderen en Nederland die zich verenigen in de **Statiegeldalliantie**.

Dit document werd opgesteld door Limburg.net. Limburg.net is met haar 900.000 inwoners de grootste afvalintercommunale in Vlaanderen, ze vertegenwoordigt alle Limburgse gemeenten en Diest en is lid van de Statiegeldalliantie.

Wat is de stand van zaken?

Zwerfvuil

In Vlaanderen komt jaarlijks 20.426 ton zwerfvuil op straat en in de natuur terecht. In 2015 werd in totaal 164,2 miljoen euro of 25,64 euro per inwoner aan de strijd tegen zwerfvuil besteed (OVAM, 2018). De hoge kost van zwerfvuil is slechts één aspect van het probleem.

- **Zwerfvuil is een grote bron van ergernis bij de bevolking.**

In een onderzoek van Test-Aankoop in 2017 gaf 82% van de bevroegde consumenten aan dat zwerfvuil een ware plaag is in zijn of haar regio. (Test-Aankoop, 2017).

- **Zwerfvuil wordt niet gerecycleerd.**

Het zwerfvuil dat opgeruimd wordt, wordt verbrand (Dekoninck, 2016), de rest blijft achter in de natuur. Dit strookt uiteraard niet met de principes van de circulaire economie.

- **Zwerfvuil is nefast voor de natuur.**

Jaarlijks worden in Vlaanderen 5.152 tot 6.227 koeien ziek door zwerfafval, op een totale landelijke populatie van 1,3 miljoen runderen. Daarvan overlijden er elk jaar 2.051 à 2.474. De totale economische kost voor de volledige Vlaamse veeteeltsector bedraagt 4,5 tot 6,8 miljoen euro. (Robin Van der Bles, 2018).

- **Plastic soup**

Het zwerfvuil komt via regenputten en waterwegen terecht in zee, waar het in belangrijke mate bijdraagt aan de “**plastic soup**”. Men schat dat er jaarlijks wereldwijd zo'n 5 tot 13 miljoen ton plastic richting zee gaat (Jambeck, University of Georgia, geciteerd in Trouw, 14.2.2015 door M. Van Sprundel).

Er zitten microplastics in ons drinkwater, zowel in plastic als glazen flessen, maar ook in kraantjeswater. Dat blijkt uit een studie van de State University van New York. ‘Ook in België zitten er microplastics in het drinkwater, maar we weten nog niet welk effect dat heeft op ons lichaam’, zegt toxicoloog Jan Tytgat (KU Leuven).

De Standaard,
Marie Garré,
‘Microplastics
gevaarlijk? We
weten het niet’,
15/03/2018.

De wetenschap heeft nog geen antwoord op de vraag of microplastics in water en voeding schadelijk zijn voor de gezondheid. ‘We moeten voorzichtig zijn’, zegt Tytgat. ‘We kennen de effecten op korte- en lange termijn nog niet.’ Het is ook mogelijk dat de gevolgen van consumptie alsnog meevallen en dat weten we door onderzoek naar weekdieren.

Weekdieren

‘De bewustwording dat er microplastics in onze voedselketen zitten, kwam door weekdieren’, aldus Tytgat. ‘Die dieren filteren het zeewater en houden zo microplastics vast. (...)’

Het is onduidelijk wat het menselijk lichaam van die plastics maakt. ‘Als je een stuk gewoon plastic opeet, dan verlaat dat het lichaam via de stoelgang. Maar wat

er gebeurt als het plastic zo klein wordt dat het in ons voedsel zelf zit, weten we niet’, verduidelijkt Tytgat.

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) start een onderzoek naar de potentiële gevaren van microplastics in drinkwater. (...)

Oplossingen

Een oplossing voor dit probleem is minder plastic gebruiken. ‘De consument zou kunnen overschakelen op glas en papier voor de verpakking’, aldus Tytgat. ‘Een tweede oplossing is het recycleren van plastic, eventueel met statiegeld. De overheid kan inzetten op campagnes. Technisch gezien kan plastic gerecycleerd worden, aangezien dat petroleumproducten zijn’.

Wat zijn microplastics?

Wanneer plastic verouderd, brokkelt het af tot microscopisch kleine stukjes. Microplastics komen uiteindelijk in het grondwater zelf terecht. De drie probleemkinderen zijn polypropreen (PP), polyetheen (PE) en polyethyleentereftalaat (PET). Deze stoffen zijn in veel producten te vinden, zoals cosmetica, autobanden en zelfs sommige kledij.

Een nieuwe plastic fles kan dus zelf geen bron zijn van microplastics. Alleen als ze niet tijdig gerecycleerd wordt, vormt de stof een probleem.(...)

De huidige zwerfvuilaanpak werkt niet

Gebrek aan cijfers over recyclage

De recyclagecijfers die we ter beschikking hebben, zijn niet betrouwbaar. In België worden die cijfers gebaseerd op het gewicht na inzameling, inclusief buitenlandse aankopen, en verpakkingen van winkels die niet zijn aangemeld bij het systeem, wat leidt tot tientallen procenten overschatting van de recyclagecijfers. Bovendien brengt men in het recyclagepercentage ook de metalen afkomstig van de verbrandingsovens in rekening. Deze metalen bestaan grotendeels uit niet-verpakkingen. Zo komt men wel snel aan een hoog recyclagecijfer. **De illusie dat we in Vlaanderen bijna alle drankverpakkingen inzamelen en recycleren, moet worden weggenomen.** In Noorwegen of Litouwen worden de verpakkingen per stuk geteld en weet men tot op de komma wat er gerecycleerd wordt.

Aanpak zwerfvuil ontoereikend

De huidige aanpak is gebaseerd op **5 pijlers** (ovam.be/zwerfvuilbeleid): **infrastructuur, sensibilisering en communicatie, omgeving, participatie en handhaving**. Dit instrumentarium is **ontoereikend**, de hoeveelheid zwerfvuil neemt niet af. Alle geleverde inspanningen kosten de burger bovendien geld.

De gemeenten en intercommunales zijn verantwoordelijk voor het grootste deel van de kosten van het zwerfvuilbeleid (95%, OVAM, 2017). De totale kosten lopen op tot 164,2 miljoen euro of 25,64 euro per inwoner. De kosten voor milieu en omgeving werden niet meegerekend.

OVAM deed zowel in 2013 als in 2015 studies over zwerfvuil. Deze studies zijn weliswaar niet volledig vergelijkbaar omdat ze op een verschillende manier werden uitgevoerd, maar tonen toch een stijging. Bovendien leeft binnen gemeenten **de idee dat de hoeveelheid zwerfvuil niet afneemt, integendeel**. Ook hier is **nood aan objectieve cijfers en een betere monitoring**.

Er is afgesproken om het **zwerfafval tegen 2022 met 20% te verminderen** ten opzichte van 2013. (uitvoeringsplan OVAM 2016-2022). **De hoeveelheid zwerfvuil neemt nog steeds niet af, integendeel.**

De maatschappelijke druk voor statiegeld neemt toe

- Volgens de studie van **Test-Aankoop** van maart 2017 is **66% van de ondervraagden voor statiegeld (68% van de bevroegden is voorstander van statiegeld op flessen en 64% van statiegeld op blikjes)**. In Nederland deed de Consumentenbond onlangs nog een enquête onder 2000 van haar leden; 75% was voorstander van statiegeld op blikjes en 84% was voorstander van statiegeld op plastic flesjes.
- Uit een studie die Ivox (2016) uitvoerde in opdracht van **Het Belang van Limburg** bij 1000 Limburgers bleek dat **80% van de ondervraagden achter de invoering van statiegeld stond**.

Producenten sensibiliseren vooral de consument

Producenten brengen zwerfvuilgevoelige producten op de markt en nemen momenteel niet de volledige verantwoordelijkheid voor hun producten. Fost Plus maakt jaarlijks 9,6 miljoen euro vrij voor sensibiliseringsacties gericht op de consument. Het zijn echter niet enkel de gebruikers die hun verantwoordelijkheid moeten nemen.

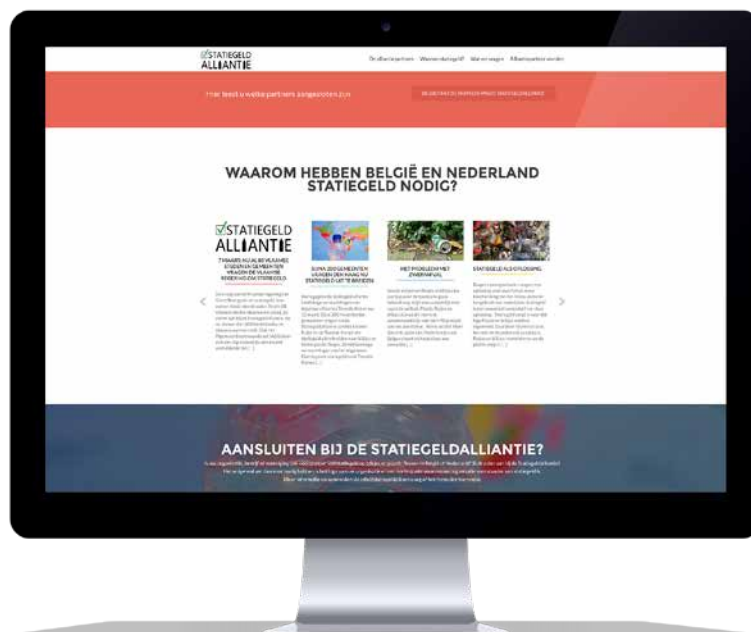
Producenten doen financiële inspanningen, maar zouden meer **pro-actief** te werk kunnen gaan en systemen inbouwen om **verpakkingsafval zoveel mogelijk te voorkomen, en zo hoogwaardig mogelijk te recycleren**.

In andere landen steunen producenten een statiegeld-systeem. Dat is het geval in het Noorse systeem (cf. infra). In Litouwen steunt een van de grootste bierproducenten (Utenos) het statiegeldsysteem omdat het in lijn ligt met de maatschappelijke verantwoordelijkheid die deel uitmaakt van de bedrijfsidentiteit.

Het maatschappelijk draagvlak neemt toe

In november 2017 werd de Statiegeldalliantie opgericht. De partners pleiten voor de onmiddellijke invoering van statiegeld op blikjes en plastic drankflesjes.

De Statiegeldalliantie is een Nederlands-Belgisch initiatief dat veel bijval kent. Begin maart stond de teller officieel op 500 partners waaronder een derde van alle Vlaamse steden en gemeenten, verschillende afvalintercommunes, bedrijven en middenveldorganisaties uit Vlaanderen.

Argumenten pro statiegeld

De vervuiler betaalt

Een belangrijk principe in het Vlaamse afvalbeleid is **'de vervuiler betaalt'**. Dit principe houdt in dat diegene die schade toebrengt aan het milieu de economische kosten moet betalen. **De huidige zwerfvuilaanpak sluit daar niet bij aan.**

Door de invoering van statiegeld wordt de logica omgedraaid. Iedereen betaalt een bedrag bij de aankoop van een blikje of een plastic flesje. Diegene die het terugbrengt, krijgt zijn geld terug. Er is dus ook geen enkele, rechtstreekse meerkost voor de consument.

Wat al goed werkt, kan behouden blijven en zelfs worden uitgebreid

- Door statiegeld in te voeren op plastic drankflesjes en blikjes, komt er plaats vrij in de pmd-zak voor andere plastics. **Alle plastics kunnen dan in één en dezelfde zak.** Door de P eindelijk uit te breiden tot alle andere plastics wordt het voor de mensen **veel duidelijker**.
- Door andere plastics te verzamelen in de pmd-zak, belanden ook die plastics niet langer bij het huisvuil en kan er **meer gerecycleerd** worden.
- Er zullen **meer opbrengsten** zijn uit de verkoop van PET-flessen en blikjes die zonder een statiegeldsysteem in de verbrandingsinstallatie zouden belanden.

Zwerfvuil wordt met 40% verminderd.

40% van het zwerfvuil bestaat uit eenmalige drankverpakkingen (cijfers Mol, 2014). Een **statiegeldsysteem** lost uiteraard niet alle problemen rond zwerfvuil op, maar **vermindert het volume met 40%**. Wie de files met 40% zou kunnen doen afnemen, zou niet twijfelen.

Overheden kunnen miljoenen besparen

Overheden kunnen miljoenen sparen wanneer er een statiegeldsysteem komt. Uit een recent onderzoek blijkt dat indien er een statiegeldsysteem zou zijn op eenmalige drankverpakkingen in het **Verenigd Koninkrijk**, de lokale overheden minstens **35 miljoen pond kunnen besparen** (Eunomia, 2017). **Voor Schotland** alleen werd eerder al een studie uitgevoerd waaruit bleek dat een besparing van **4,6 miljoen pond** mogelijk is (Zero Waste Scotland, 2015). **Zowel Schotland als het Verenigd Koninkrijk hebben inmiddels al tot de invoering van statiegeld beslist.**

Statiegeld bewijst dat het werkt in meer dan 37 landen en regio's

In landen waar het statiegeld al werd ingevoerd, wordt dag na dag bewezen dat **statiegeld werkt**. De bestaande systemen zijn **kostenefficiënt en bovendien technisch en juridisch solide** (Vanpraet & Peeters, 2015). Hiernaast een overzichtskaart met data uit enkele Europese landen.

**BINNEN EEN
EUROPESE CONTEX
HEBBEN AL RUIM
130 MILJOEN MENSEN
TOEGANG TOT EEN
STATIEGELDSYSTEEM
(CM CONSULTING, RELOOP, 2016).**

Statiegeld werkt in meer dan **37 landen en regio's**

Er wordt een statiegeldsysteem gebruikt in 10 staten van de VS, de meeste Canadese provincies en grote delen van Australië. In Europa alleen al gebruiken 130 miljoen mensen een statiegeldsysteem.

Wie beheert?	Infinitum
Invoering	°1999
Waarop statiegeld	alle eenmalige drankverpakkingen
Heffing in euro	≤ 0,5 liter: 1 kroon (0,103 euro) > 0,5 liter: 2,5 kronen (0,258 euro) Bijdrage afhankelijk van recycleerbaarheid
Drankproducent	Supermarkten en drankproducenten hebben ieder 50% aandeel in de organisatie. 95% aangesloten
Winkelier	Verplichting manuele terugname of via machine
Terugnamegraad	87%
Speciaal kenmerk	Belastingsvermindering

Wie beheert?	overheid
Invoering	°2006
Waarop statiegeld	Plastic flessen ≥ 1l
Heffing in euro	0,25 euro
Terugnamegraad	>95% (G.E.A.) (Geert Warringa, S.J. Aarnick, G.C. Bergsma, Delft, 2014)

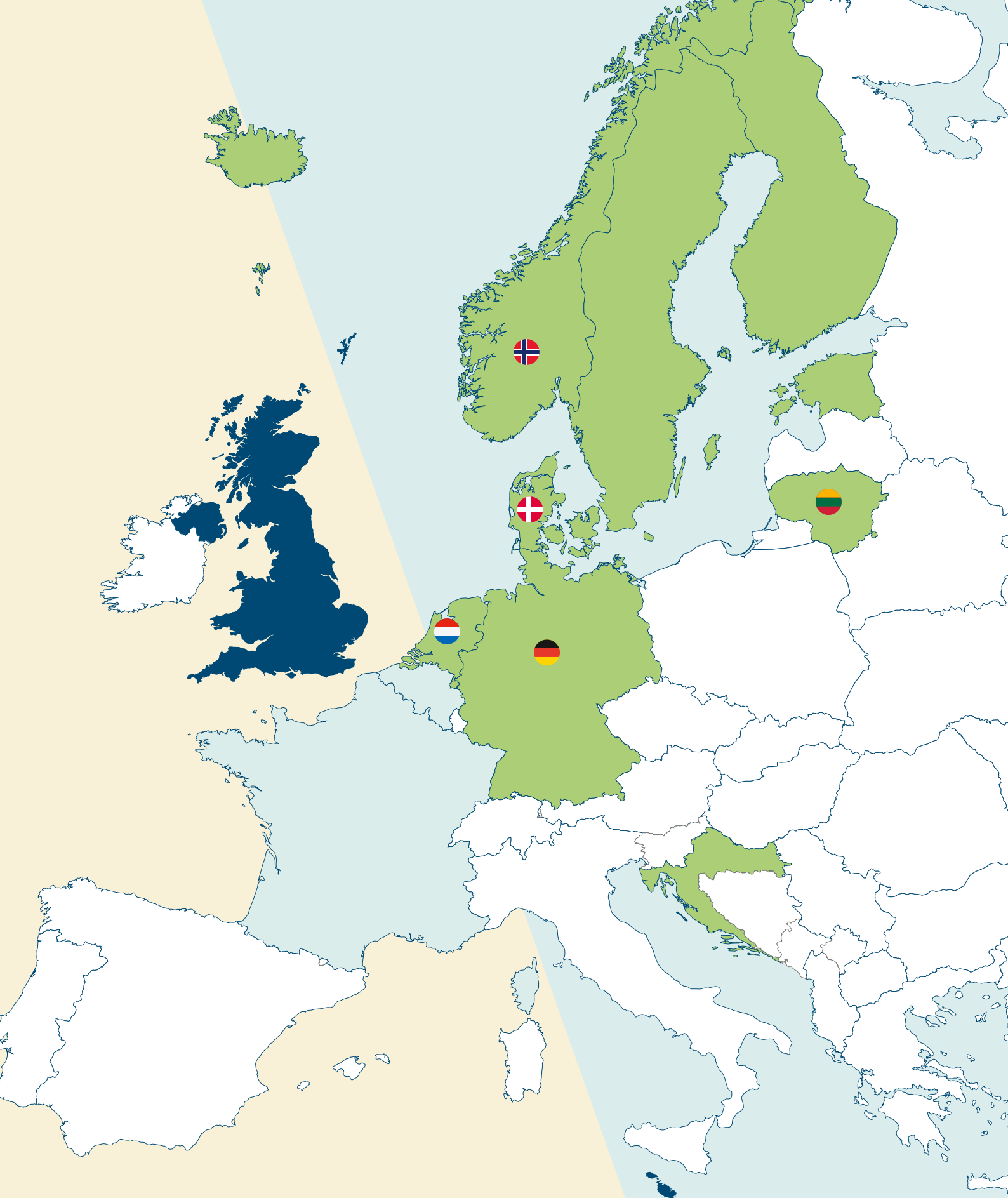
Wie beheert?	USAD openbare instelling
Invoering	°2016
Waarop statiegeld	Alle eenmalige drankverpakkingen 0,1 < 3l
Heffing in euro	0,10 euro
Drankproducent	Verplichting voor drankproducenten van verpakkingen 0,1 < 3l om mee te stappen
Winkelier	Verplichting voor supermarkten van >300m ²
Terugnamegraad	92%

Wie beheert?	Dansk Retur System
Invoering	°2000
Waarop statiegeld	Alle eenmalige en herbruikbare drankverpakkingen (excl melkdranken, fruitdranken, siropen)
Heffing in euro	3 heffingen tussen 0,13 en 0,40 euro (0,13 euroct voor verpakkingen < 0,5l (excl. PET) 0,20 euroct voor PET < 0,5l 0,40 euroct voor verpakking ≥ 1l)
Drankproducent	Verplichting voor alle soorten drankverpakkingen in Denemarken verkocht
Winkelier	Verplichting voor iedereen die dranken verkoopt compensatiesysteem vanaf dagelijkse terugname van 60-65 verpakkingen
Terugnamegraad	90% op eenmalige verpakkingen 98,5% op herbruikbare

Wie beheert?	Deutsche Pfandsystem GmbH
Invoering	°2003
Waarop statiegeld	Alle eenmalige drankverpakkingen (excl. zuivel, fruitsap, wijn, alcohol) 0,1 ≤ 3,0l
Heffing in euro	0,25 euro
Winkelier	winkels < 200 m ² enkel de merken nemen die ze zelf verkopen.
Terugnamegraad	98,5% (OVAM, PWC studie)

- volwaardig statiegeldsysteem
- denkt aan invoering
- beslist tot invoering

Het economisch model voor statiegeld

In opdracht van de Vlaamse Regering heeft OVAM een impactanalyse uitgevoerd die het invoeren van statiegeld bestudeert.

De volgende vragen werden in de studie opgenomen:

- Wegen de nettokosten op t.o.v. de uitgespaarde kosten?
- Zal de invoering het gewenste resultaat hebben?
- Wat is de maatschappelijke kost?
- Zal de burger minder comfort ervaren?
- Wat zal de invloed zijn op producenten, distributeurs en afvalverwerkende sector?
- Wat zullen de verschillen zijn tussen stad en platteland?
- Is het ten slotte realistisch om het statiegeldsysteem te beperken tot Vlaanderen?

Voor het creëren van een systeem wordt vertrokken vanuit een **'globaal en centraal beheerd'** model, waar alle drankverpakkingen die aan statiegeld onderworpen worden, deel van kunnen uitmaken. De centrale beheerder, aangesteld door de overheid, staat in voor het beheer en de coördinatie van de inzameling, de verrekening van de statiegelden, de contacten tussen ophalers en verwerkers en de communicatiecampagnes.

Bij het voorgestelde model is ook enige operationele vrijheid gelaten aan de private sector. Er is bijvoorbeeld **keuzevrijheid omtrent de manier van verzamelen van verpakkingen en de verrekening van het statiegeld.**

Tijdens de impactanalyse zijn **vijf verschillende scenario's** geanalyseerd om na te gaan wat de impact zou kunnen zijn bij het invoeren van een statiegeld.

Voor een aantal mogelijke basisscenario's werd het statiegeldbedrag vastgesteld op €0,25. Bij dit statiegeldbedrag en een gemiddelde teruggavegraad van 90% van de statiegeldverpakkingen, worden **de kosten van het statiegeldsysteem voor drie van de vijf scenario's gedekt door de inkomsten.** In scenario 1,2 en 5 liggen de inkomsten uit het statiegeldsysteem hoog genoeg om de kosten te dekken.

Op basis van dit rapport besliste minister van Omgeving Joke Schauvliege in juni 2015 om ook een blauwdruk op te laten maken van het invoeren van statiegeld volgens een **voorkeursscenario**. Het voorkeursscenario betreft **een systeem met een statiegeld van 0,25 euro op alle eenmalige drankverpakkingen uit kunststof en metaal (blikjes) ongeacht de inhoud of het volume**.

De inzameling is verplicht voor grote en middelgrote distributiepunten. Andere inzamelpunten kunnen op vrijwillige basis georganiseerd worden. Er ligt met andere woorden **een plan klaar dat kan geïmplementeerd worden**.

	SCENARIO 1 maximaal scenario	SCENARIO 2 maximaal scenario (excl. glas)	SCENARIO 3 maximaal zwerfvuilsscenario	SCENARIO 4 zwerfvuilsscenario voor blik en PET	SCENARIO 5 minimaal scenario
MATERIAAL	alle materialen	alle materialen excl. eenmalige glazen drankver- pakkingen	alle materialen	PET en blik	PET en blik
VOLUME	alle volumes	alle volumes	volumes < 0,75l	volumes < 0,75l	alle volumes
INHOUD	alle inhouden	alle inhouden	alle inhouden	alle inhouden	alle inhouden
PLAATS EN WIJZE VAN TERUGNAME	zo maximaal mogelijk: grote en kleine distributie, recyclageparken, publieke locaties	zo maximaal mogelijk: grote en kleine distributie, recyclageparken, publieke locaties	grote en kleine distributie, publieke locaties	grote en kleine distributie, publieke locaties	zo minimaal mogelijk: enkel grote distributie

Onder de loep: statiegeld in Noorwegen

De uitstekende resultaten van het statiegeldsysteem in verschillende Europese landen volgen de Scandinavische aanpak. De benadering in Noorwegen kan in dat opzicht ook ons inspireren in de stap naar een **sociaal en kostenefficiënt statiegeldsysteem**.

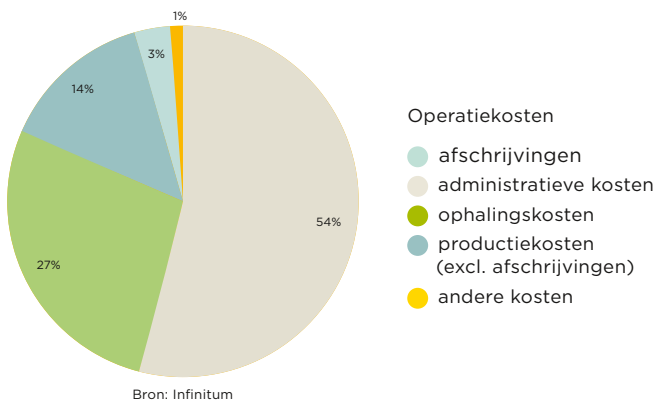
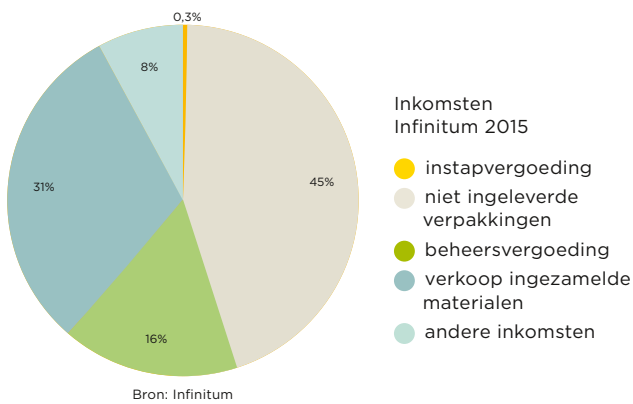
Brouwers en frisdrank- producenten aan de wieg

Het statiegeldsysteem in Noorwegen vindt haar oorsprong in 1999. Enkele Noorse brouwers, frisdrankproducenten en winkelketens richtten toen **het bedrijf Infnitum** op. Infnitum is de organisatie die verantwoordelijk is voor **het beheer en de uitvoering van het Noorse statiegeldsysteem**. Supermarkten en drankenproducenten in Noorwegen hebben ondertussen ieder 50% aandeel in Infnitum.

Kostprijs voor producenten en importeurs

Het **Noors voorbeeld** leert ons dat de kost gemiddeld om slechts **een cent per verpakking** gaat. In België kunnen de kosten nog lager uitvallen omdat er in Noorwegen door de grote afstanden relatief veel statiegeldmachines staan.

Financieel model statiegeldsysteem

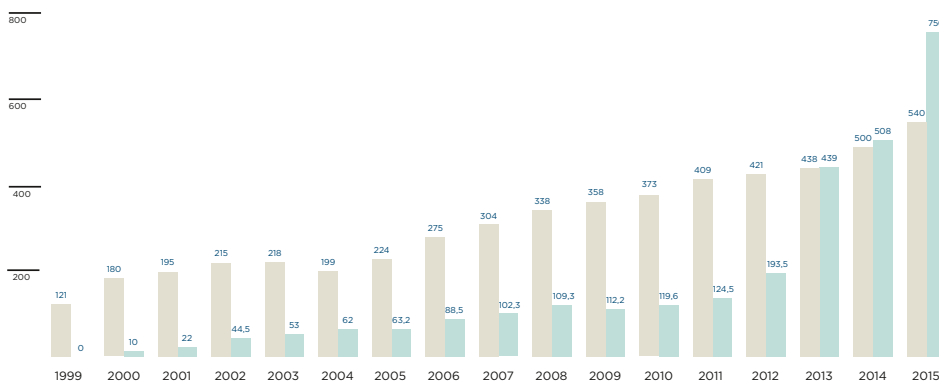
Milieuheffing als noodzakelijke duw in de rug

Om de stap naar een functioneel statiegeldsysteem te zetten, besloot de Noorse overheid als katalysator op te treden. Noorwegen kent twee heffingen op de verpakkingen van bier en frisdranken. Een **basisheffing** van 1,17 kronen (13 eurocent) en een **milieuheffing** van 5,70 kronen (62 cent) voor blikjes en 3,44 kronen (37 cent) voor flessen (Fokke, 2017). Die milieuheffing wordt lager naarmate er meer flesjes en blikjes terug worden ingeleverd en ze **verdwijnt zelfs volledig als 95% van deze verpakkingen hun weg naar Infinitem terugvinden**.

Met het invoeren van deze heffing is de Noorse overheid een proces gestart dat ondertussen al **95% van de bedrijven in Noorwegen ertoe heeft aangezet om zich bij het statiegeldsysteem aan te sluiten**. Zij kunnen producten vervolgens goedkoper aanbieden aan de eindconsument. In Noorwegen is het ook mogelijk om het statiegeld aan een **goed doel** te doneren, zoals in de foto hieronder het Rode Kruis.

Evolutie van het aantal ingezamelde verpakkingen

Circulair proces start opnieuw

De cirkel is na de inzameling van flesjes en blikjes niet rond. In een volgende stap wordt het **lege verpakkingsmateriaal** meegenomen in vrachtwagens die supermarkten van goederen voorzien. Blikjes worden gesmolten en het **aluminium verkocht aan bedrijven die er opnieuw blikjes van maken**. Ook de grondstof granulaat, afkomstig van de PET-flessen wordt verhandeld en opnieuw gebruikt. Dit proces kan **oneindig herhaald** worden.

In 2016 leverden de Noren in totaal **meer dan een miljard flesjes en blikjes terug in**. Infitum heeft daarmee het hoogste inzamelingspercentage tegen de laagste kosten. Het **Noorse statiegeldsysteem** is **wereldwijd** dan ook **het meest efficiënte**, ook al is de absolute inzamelingsgraad met 98% in Duitsland hoger (OVAM, 2015).

Het Noorse statiegeldsysteem is dan wel uitermate efficiënt, er is altijd **ruimte voor verbetering**. Noorwegen is een groot land, met **veel kleine supermarkten** die geografisch **zeer verspreid** liggen. Er worden dan ook relatief weinig flesjes en blikjes per machine ingeleverd.

In een land zoals **België**, waar er meer grote supermarkten zijn op een kleinere landoppervlakte, liggen er op dat vlak **mogelijkheden om een nog efficiënter systeem uit te rollen**.

Het Noorse verhaal is een succesvolle implementatie van een kostenefficiënt en economisch onderbouwd statiegeldsysteem

- Er is **één centrale organisatie** die alle geldstromen beheert en ook verantwoordelijk is voor rapportering, namelijk Infnitum.
- Er is **één centrale organisatie**, Infnitum, die **eigenaar is van al het materiaal** (de flesjes en blikjes) dat wordt ingezameld, wat helpt om het materiaal tegen een goede prijs te verkopen.
- De **overheid is de stuwende kracht** om producenten, importeurs en supermarkten aan te zetten om mee in het statiegeldsysteem te stappen via **een systeem van belastingvermindering**.
- Er zijn **drie belangrijke bronnen van inkomsten waarmee supermarkten vergoed kunnen worden** voor hun investeringen in o.a. de inzamelmachines:
 1. Het deel statiegeld van **flesjes en blikjes die niet opnieuw worden ingeleverd** door de eindconsument.
 2. De **opbrengsten van de verkoop** van de ingezamelde materialen (het aluminium van blikjes en het granulaat van de PET-flessen).
 3. De **bijdrage van de producenten**. In Noorwegen is dat 0,52 cent per blikje en 1,56 cent per flesje.

Gebruikte bronnen

- BNNVARA. (2017). Statiegeld: in Denemarken kan het wél. Geraadpleegd via <https://programma.bnnvara.nl/groenlicht/artikelen/statiegeld-in-denemarken-kan-het-wel>
- Buurman, R. (2015). Nieuw statiegeldsysteem Kroatië: douze points. Geraadpleegd via <https://www.bondbeterleefmilieu.be/artikel/nieuw-statiegeldsysteem-kroatië-douze-points>
- CE Delft. (2017). Kosten en effecten van statiegeld op kleine flesjes en blikjes. Geraadpleegd via <https://www.ce.nl/publicaties/1987/kosten-en-effecten-van-statiegeld-op-kleine-flesjes-en-blikjes>
- CM Consulting Inc., Reeloo Platform, Deposit Systems for One-Way Beverage Containers: Global Overview, 2016.
- Dansk retur system www.danskretursystem.dk
- De Morgen, 27.2.2018 Ieder jaar worden in Vlaanderen 6000 koeien ziek door zwerfafval (<https://www.demorgen.be/binnenland/ieder-jaar-worden-6-000-koeien-in-vlaanderen-ziek-door-zwerfafval-bf1b6e98/>).
- Dekoninck D. (2016) Statiegeld op drankverpakkingen. Het ideale instrument om zwerfvuil tegen te gaan? Masterproef. UGent.
- Eos-Redactie (2014, 22 juli). Vuil trekt vuil aan. Eos wetenschap. Geraadpleegd via <https://www.eoswetenschap.eu/psyche-brein/vuil-trekt-vuil-aan>
- Eunomia, Oct 2017 Impacts of a Deposit Refund System on Local Authority Waste Services (<https://www.cpre.org.uk/resources/energy-and-waste/litter-and-fly-tipping/item/4692-impacts-of-a-deposit-refund-system-on-local-authority-waste-services>)
- Fevia, Comeos, Unizo, Voka, Belgische Brouwers, Fieb-Viwf, Fost Plus. (2016). Standpuntmeting statiegeld op plastic flessen en drankblikjes. Geraadpleegd via fostplus.be/sites/default/files/Files/Pers/2015/ivox-enquete_resultaten.pdf
- Fokke, E. (2017, 7 september). Statiegeld op blik en petflesjes, het kan wél in Scandinavië. Trouw, p. 10-11.
- Grazintiverta website <http://grazintiverta.lt/en/for-business/about-the-system/> en <https://www.vz.lt/paslaugos/2017/12/07/lietuviu-butelius-grazina-taip-uoli-ai-kad-jau-pavijome-skandinavija>
- Infinitem website <http://infinitem.no/english>
- OVAM. (2018, 19 januari). Gemeenten ruimen jaarlijks 17.739 ton zwerfvuil op - Totale hoeveelheid loopt op tot 20.426 ton [Persbericht]. Geraadpleegd via <https://www.ovam.be/persbericht-gemeenten-ruimen-jaarlijks-17739-ton-zwerfvuil-op---totale-hoeveelheid-loopt-op-tot>
- OVAM. (2014). Studie kostprijs en hoeveelheid zwerfvuil in 2013. Mechelen: OVAM. Geraadpleegd via <https://www.ovam.be/sites/default/files/atoms/files/Studie-kostprijs-en-hoeveelheid-zwerfvuil-in-2013-DEF.pdf>
- OVAM Impactanalyse invoering statiegeld op eenmalige drankverpakkingen (<https://www.ovam.be/statiegeld>)
- Recycling Network, Standpuntnota (2017). Rondetafelgesprek kunststofketen en zwerfafval 30-11-2017. Geraadpleegd via goo.gl/wLFsSY
- Schultz, P.W., & Stein, S.R. (2009). Litter in America: National Findings and Recommendations [Executive summary]. Geraadpleegd via https://www.kab.org/sites/default/files/News%26Info_Research_LitterinAmerica_ExecutiveSummary_Final.pdf
- SuMa Consulting. (2016). De kosten van het zwerfvuil. Opgelet gevaar voor beleidsmyopie! Geraadpleegd via https://emis.vito.be/sites/emis.vito.be/files/messages/2550/2016/2016_03_21_kosten_zwerfvuil_vfin.pdf
- Test-Aankoop. (2017). Statiegeld: een oplossing voor zwerfvuil die 66% van de bevrageden ziet zitten. Geraadpleegd via <https://www.test-aankoop.be/familie-prive/supermarkten/nieuws/reactie-statiegeld>
- Utenosalus website <http://www.utenosalus.lt/pranesimai-spaudai/r-virsilas-uzstato-sistema-isvalys-miskus-nuo-buteliu/>

Van der Bles, R. Als blikken konden doden, een schatting van de economische gevolgen van zwerfafval voor de veehouderij in Nederland en Vlaanderen, 2018 (Masterstudie).

Vanpraet, J., & Peeters, Y. (2015). Juridische studie "statiegeldsysteem" [in opdracht van OVAM]. Geraadpleegd via <http://www.ovam.be/sites/default/files/atoms/files/Juridische-studie-statiegeldsysteem.pdf>

Van Sprundel, M. (2015, 14 februari). Jaarlijks verdwijnt acht miljard kilo plastic in de oceanen. Trouw. Geraadpleegd via <https://www.trouw.nl/home/jaarlijks-verdwijnt-acht-miljard-kilo-plastic-in-de-oceanen-a5e67bf6/>

USAD. (2015). About USAD. Geraadpleegd via <http://grazintiverta.lt/en/for-business/>

VILT: Vlaams Instituut voor Land- en Tuinbouw. (2007). "Jaarlijks wel honderd dode koeien door zwerfvuil". Geraadpleegd via http://www.vilt.be/Jaarlijks_wel_honderd_dode_koeien_door_zwerfvuil

Walraven, J. (2017). Zwerfvuil en sluikestort kost elke vlaming jaarlijks 29 euro. Geraadpleegd via <https://www.apache.be/2017/04/05/zwerfvuil-en-sluikestort-kost-elke-vlaming-jaarlijks-29-euro/?sh=a3ed29f-9d833aefe1a6cc-1558895614>

World Economic Forum The New Plastics Economy, Rethinking The Future of Plastics, 2016 http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_New_Plastics_Economy.pdf

Zero Waste Scotland, 2015, Review of a Feasibility Study for a Deposit Return System for Drink Containers

Een uitgave van

LIMBURG.NET
DA'S PROPER GEDAAN

lid van de statiegeldalliantie.org